

1. ΘΕΜΑ

Συνδυασμοί του να σε κύριες προτάσεις

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Να φεύγω, Να φεύγεις, Να φεύγει, Να φεύγουμε, Να φεύγετε, Να φεύγουν
Να φύγω, Να φύγεις, Να φύγει, Να φύγουμε, Να φύγετε, Να φύγουν
Να έφευγα, Να έφευγες, Να έφευγε, Να φεύγαμε, Να φεύγατε, Να έφευγαν
Να έφυγα, Να έφυγες, Να έφυγε, Να φύγαμε, Να φύγατε, Να έφυγαν
Να έχω φύγει, Να έχεις φύγει, Να έχει φύγει, Να έχουμε φύγει, Να έχετε φύγει, Να έχουν φύγει
Να είχα φύγει, Να είχες φύγει, Να είχε φύγει, Να είχαμε φύγει, Να είχατε φύγει, Να είχαν φύγει

3. ΕΠΙΠΕΔΟ-ΒΑΘΜΟΣ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ

ΚΕΓ: προοδευτικά από το Α ως το Δ· ΕΚΠΑ: 1, 2, 3

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΓΝΩΣΗ

Σχηματισμός και χρονική/τροπική αξία των ρηματικών τύπων

5. ΠΙΘΑΝΑ ΛΑΘΗ

Εκτός από τα πιθανά λάθη σχηματισμού είναι δυνατή η εσφαλμένη αντίληψη για τη χρονική ή την τροπική αξία του κάθε τύπου και επομένως των λειτουργιών που μπορεί να επιτελέσει.

6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

6.1. Η κυριότερη/συχνότερη χρήση του να σε κύριες προτάσεις είναι η έκφραση «τροπικότητας του ομιλητή» (δηλαδή κυρίως η επιτέλεση «κατευθυντικών γλωσσικών πράξεων»). Έτσι, συνηθέστατα σε β' πρόσωπο και σπανιότερα σε όλα τα υπόλοιπα (και σπανιότατα στο α' ενικό πρόσωπο) ο ομιλητής εκφράζει ευχές, προτροπές, επιθυμίες, διαταγές ή επιτρέπει (ή συναινεί σε) πράξεις ή διατυπώνει υποχρεώσεις για τις οποίες κατά κανόνα η «δεοντική πηγή» ταυτίζεται με τον ίδιο:

Να φύγεις!

= «Σε προτρέπω / σου εύχομαι / σε διατάζω / σε πληροφορώ ότι θέλω να / σε καθιστώ υποχρεωμένο να / σου επιτρέπω να / συμφωνώ να φύγεις»

Μια τέτοια εκφορά ανάλογα με το περιεχόμενο και τα συμφραζόμενα μπορεί να είναι είτε θετική είτε αρνητική (είτε ευχή είτε κατάρα, είτε προσταγή είτε συναίνεση).

6.2. Προφανώς η συνηθέστερη χρονική αναφορά τέτοιου είδους προτάσεων είναι μελλοντική – καθώς σε ομαλές συνθήκες ευχόμαστε, επιτρέπουμε, απαγορεύουμε, ζητούμε κάτι που πρόκειται να γίνει. Συνακόλουθα, οι τύποι που απαντούν συνηθέστερα στις κύριες εκφορές του να είναι οι μη παρελθοντικοί:

Να φεύγουμε!

Να φύγουμε!

Να έχουμε φύγει (πριν νυχτώσει)!

6.3. Με τη χρήση παρελθοντικών τύπων κατά κύριο λόγο, ο ομιλητής εκφράζει ευχή ανεκπλήρωτη ή ευχή που είναι ιδιαίτερα δύσκολο να έχει ικανοποιηθεί:

Να κέρδιζες το λαχείο!

Να κέρδισες το λαχείο!

Να είχες κερδίσει το λαχείο!

Με τη χρήση παρατατικού ή υπερσυντελικού (αλλά όχι αορίστου) μπορεί απλώς να δηλώνει την αντίθεση, τη δυσαρέσκεια ή τη μετάνοιά του για κάτι που έγινε ή δεν έγινε (ή και που θα μπορούσε να γίνει στο μέλλον στην περίπτωση του παρατατικού). Η έννοια της μετάνοιας είναι ιδιαίτερα εμφανής στις εκφορές σε α' ενικό πρόσωπο:

Να (μην) τον έβλεπα...

Να (μην) τον είχα γνωρίσει...

6.4. Με τις ερωτηματικές κύριες προτάσεις με να ο ομιλητής συνήθως δηλώνει έκπληξη ή απορία, αναρωτιέται αν κάτι είναι δυνατό. Έτσι, μπορεί τελικά να λειτουργούν ως έμμεσες δηλώσεις ότι ο ομιλητής θεωρεί απίθανο να αληθεύει το περιεχόμενο της πρότασης:

Να φεύγει; Να φύγει; Να έφευγε; Να έφυγε; Να έχει φύγει; Να είχε τελειώσει;

= «Είναι δυνατό να ... ;» / «Δεν μπορώ να το πιστέψω ότι είναι δυνατό να ... »

Εκτός από το περιεχόμενο και τα συμφραζόμενα, ο επιτονισμός εδώ είναι σημαντικός παράγοντας της κωδικοποίησης του μηνύματος και της τελικής ερμηνείας.

6.5. Οι ερωτήσεις σε α' πρόσωπο (ενικού και σπανιότερα πληθυντικού) αποτελούν ίσως τον πιο συνηθισμένο τρόπο για να ζητήσουμε άδεια ή συναίνεση (σε αυτή δηλαδή την περίπτωση έχουμε αντιστροφή προσώπων και λειτουργιών σε σχέση με την κύρια κατευθυντική λειτουργία που είδαμε στο 6.1). Κανονικά και σε αυτές τις περιπτώσεις το ρήμα είναι μη παρελθοντικό:

Να φύγω;

Να βρεθούμε εδώ αύριο;

Να έχω φύγει πριν έρθει;

Με άλλα λόγια, σε αυτές τις περιπτώσεις ο ομιλητής αποδίδει στον ακροατή την υπόσταση «δεοντικής πηγής» και ζητά την έγκριση για κάτι που είναι στη δικαιοδοσία του. Φυσικά μια τέτοια χρήση είναι εξίσου πιθανή και σε όλα τα άλλα πρόσωπα (με την εξαίρεση του β' προσώπου).

Σε β' πρόσωπο, μια τέτοια ερώτηση είναι μάλλον διευκρινιστική ως προς τη δεδηλωμένη πρόθεση του ακροατή (και με τον κατάλληλο επιτονισμό μπορεί να δηλώνει αντίθεση, δυσαρέσκεια, έκπληξη κ.ο.κ.):

Να φύγεις;

= «Κατάλαβα καλά ότι προτείνεις να φύγεις;»

6.6. Οι αρνητικές εκδοχές αντιστοιχούν γενικά στις καταφατικές (όπως είδαμε παραπάνω σε σχέση με τους παρελθοντικούς τύπους). Έτσι, στην περίπτωση των μη παρελθοντικών, ο ομιλητής μπορεί να απαγορεύσει, να αποτρέψει ή απλώς να δηλώσει την αντίθεσή του σε κάτι για το οποίο «του πέφτει λόγος»:

Να μην έρθει!

Να μη σε βλέπω!

Να μην έχεις φύγει μέχρι να γυρίσω!

Σε πολλές περιπτώσεις είναι δυνατή η παράλειψη του *να* και οι αντίστοιχες εκφορές μόνο με την άρνηση θεωρούνται ισοδύναμες αποτρεπτικές δομές:

Μην έρθει!
Μην το κοιτάς!
Μην έχεις φύγει μέχρι να γυρίσω!

Σε α' ενικό πρόσωπο οι αντίστοιχες εκφορές είναι συνήθως απειλές (ή έμμεσες γλωσσικές πράξεις που δηλώνουν διαφωνία, αντίθεση, θυμό ή γενικά απόρριψη από την πλευρά του ομιλητή):

Μη σου πω τίποτε!
Μην ανοίζω το στόμα μου!
Μη σε πιάσω στα χέρια μου!
Μη σε ξαναδώ εδώ πέρα!

6.7. Πολύ πιο σπάνια και κυρίως σε προφορικές διηγήσεις, είναι δυνατό η αφήγηση να προχωρά με κύριες προτάσεις με *να* που αντιστοιχούν σε κύριες προτάσεις χωρίς το *να*:

Να περπατάς στο δρόμο και ξαφνικά να συναντάς ένα παιδικό σου φίλο και να μη σε γνωρίζει...
Να έχουμε καθίσει, να έχουμε παραγγείλει και να μας λέει το γκαρσόνι ότι είναι ρεζερβέ...

Το υφολογικό αποτέλεσμα της χρήσης του *να* σε αυτές τις περιπτώσεις είναι η «ζωντάνια της περιγραφής», με την κωδικοποίηση του απίστευτου ή του απαράδεκτου της ακολουθίας των γεγονότων που αφηγείται ο ομιλητής (= «Μπορείς να το φανταστείς να ... ;»).

7. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η συμβολή των συμφραζομένων είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ακριβή ερμηνεία αυτών των τύπων: από μόνος του ο καθένας είναι πολύ δύσκολο να χαρακτηριστεί σημασιολογικά (όπως φαίνεται εξάλλου από τον κεντρικό διαχωρισμό των χρήσεων σε κύριες και σε δευτερεύουσες προτάσεις). Με άλλα λόγια, είναι απαραίτητο οι τύποι αυτοί να παρουσιάζονται πάντοτε εντός συμφραζομένων.

Είναι ιδιαίτερα φιλόδοξη (και μάλλον μάταιη) η προσπάθεια να παρουσιαστούν συνολικά οι χρήσεις ή οι σημασίες του κάθε τύπου. Σε πιο πρώιμα στάδια είναι σχετικά εύκολο να παρουσιαστούν οι ξεκάθαρα κατευθυντικές χρήσεις της απλής υποτακτικής σε δεύτερο ή τρίτο πρόσωπο (*να γράψεις / να φύγει*) – συνήθως σε αντιστοιχία με τη χρήση της ως συμπληρώματος ανάλογων ρημάτων (λ.χ., *θέλω / σε διατάζω / πρέπει να γράψεις / να φύγει*) αλλά και σε συνδυασμό με την προστακτική (ως εναλλακτική εκφορά του β' προσώπου και ως ο μοναδικός διαθέσιμος τύπος στα άλλα πρόσωπα). Αυτού του είδους οι δομές μπορούν σταδιακά να εμπλουτίζονται και με τους υπόλοιπους τύπους καθώς προχωρά η εκμάθηση των «χρόνων».

Οι αρνητικές εκδοχές της απλής υποτακτικής (με το *να* και χωρίς το *να*) μπορούν να παρουσιαστούν σε πρώτη φάση σε αντιστοιχία με τους τύπους της προστακτικής ως μοναδικός διαθέσιμος αρνητικός («αποτρεπτικός») τύπος.

Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να διαχωριστεί η ερμηνεία αυτών των τύπων με τους ακριβώς αντίστοιχους με το *ας* αντί του *να*. Ως προς το σχηματισμό όμως είναι ιδιαίτερα εύκολο να συσχετιστούν.

8. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΗ ΘΕΜΑΤΑ

ΓΓ27: *ας+ρηματικός τύπος*

ΑΤ10: *Επιστημική και δεοντική αναγκαιότητα με τη χρήση του πρέπει*

ΑΤ11: *Επιστημική και δεοντική δυνατότητα με τη χρήση του μπορεί/μπορώ*

ΑΤ34: *Η σύνταξη της προστακτικής*

ΑΤ18: *Ονοματοποιημένες προτάσεις με να*

ΑΤ19: *Επιρρηματικές προτάσεις με να*

ΓΓ32: *Συμπληρωματικές προτάσεις με να-πρόταση*

9. ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γλωσσικές Ασκήσεις: 298-299, 300, 302, 304.